

Територіальний дисбаланс у житті сільського жіноцтва

Мета статті - дослідити соціальне середовище людей, які проживають у сільській місцевості, в порівняльній характеристиці з життям міського населення: визначення соціального дисбалансу між містом і селом в основних та необхідних напрямках їх життєвого і культурного рівня.

Методика дослідження. У процесі дослідження використано основоположні методи напрацювання вітчизняних вчених-економістів з питань соціально-економічного розвитку сільських територій та вивченні питань, що характеризують забезпечення необхідних умов життя сільського населення. Визначення чинників, які впливають на характер відтворення життєвого і трудового потенціалів жителів села з метою подолання відмінностей, що відображають дисбаланс між містом і селом.

Результати дослідження. Висвітлено особливості відтворення життєвого і трудового потенціалів сільського населення, які постійно знаходяться в площині соціального дисбалансу між містом і селом. Мешканці села особливо відчувають таку різницю у сфері охорони здоров'я, у рівнях їх освіти, забезпеченні різними житлово-комунальними послугами. Відсутні належні умови у транспортному і культурно-побутовому обслуговуванні сільських людей, що помітно відбивається на їх життєвому рівні.

На сьогодні сільська сім'я потребує захисту з боку суспільства і держави, а жінка-селянка не відчуває себе як повноцінна особистість, як рівноправний член демократичного суспільства. Нинішня статистика наводить цифри, що свідчать про існування великого розриву в забезпеченні необхідними умовами життя між сільським і міським населенням. Адже мрія кожної селянки - бачити свою місцевість відроджену в рамках життя міських людей, в реалізації створення достойного рівня життя свого народу.

Елементи наукової новизни. У вирішенні вказаної проблеми важливого значення набуває забезпечення всіх соціальних програм і завдань щодо покращення життєвих умов людей села: поліпшення системи охорони здоров'я, транспортного сполучення та ремонту автомобільних доріг у сільській місцевості, забезпечення сільських територій об'єктами соціальної інфраструктури. Всі ці елементи знаходяться в площині подолання тих кризових тенденцій, які впливають на життєвий рівень сільського жіноцтва.

Практична значущість. Обґрунтовано реальну характеристику відтворення життєвого і трудового потенціалів сільського населення, що характеризують дисбаланс між містом і селом. Цей напрям повинен стати основним і вирішальним, у ньому головне і невідкладне завдання відродження українського села. Насамперед це стосується завдань щодо послуг охорони здоров'я, рівнів освіти, забезпечення різними житлово-комунальними послугами, у транспортному і культурному обслуговуванні, щоб сільська жінка почувала себе повноцінною порівняно з життям жінок у місті, а тим самим, захищеною з боку держави. Табл.: 3. Бібліогр.: 16.

Ключові слова: дисбаланс; соціальне розшарування; соціальна несправедливість; сільське жіноцтво; міська і сільська жителька; регіональні особливості життя; демографічна ситуація; рівень життя.

Саблук Ганна Іванівна - старший науковий співробітник відділу соціально-економічного розвитку сільських територій, Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки» (м. Київ, вул. Героїв Оборони, 10)
E-mail: alexey@iae.kiev.ua

Постановка проблеми. Незалежно від того, в якому соціально-політичному устрої знаходиться суспільство, яких змін зазнають політичні формації, життя селянства завжди в полі зору його країни. Адже сільське господарство - це основна і необхідна сфера, яка забезпечує продовольчу безпеку, і селяни є творцями робочої сили, що працює на землі.

Доля українського селянства випробовувалася різними життєвими негараздами, внаслідок яких селяни пройшли через революції та війни, голодомори та природні катаклізми, різні реформи і т.ін. У зв'язку з цим одним з основних напрямів збереження

і примноження життєвого і трудового потенціалу населення села виступає жіночий аспект. Тому регіональні особливості відтворення цих потенціалів нині є вирішальним напрямом у поліпшенні якості життя селян.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Результати наукових досліджень в розвитку соціально-економічного базису нашої країни з метою забезпечення достойного рівня життя селянства шляхом подолання соціального дисбалансу між містом і селом відображено в працях таких вчених-науковців: Г. Купалової [6], Л.І. Михайлової [7], О.П. Славкової [11], Л. Чуйко [15], К. Якуби [16] та ін.

Мета статті - дослідити соціальне середовище людей, які проживають у сільській

місцевості, в порівняльній характеристиці з життям міського населення: визначення соціального дисбалансу між містом і селом в основних та необхідних напрямках їх життєвого і культурного рівня.

Виклад основних результатів дослідження. В умовах соціального розшарування між містом і селом загострення відбувається у тій соціальній несправедливості, яку відчують жителі села, а саме зниження життєвого рівня селян та постійна криза демографічної ситуації, які проявляються в соціально-економічній сфері. Як наслідок, жіноцтво села знаходиться постійно в трудовому і соціальному перенавантаженні та матеріальних нестатках. Вони пригнічені тими соціально-економічними умовами життя, що склалися, віддають себе в повній мірі та силі власному приватному сектору, де працюють за будь-яких умов, аби мати зі свого господарства необхідний прибуток і матеріально утримувати свою сім'ю.

Соціальне становище сільської жінки свідчить про неписані закони щодо її життя. І тут, насамперед, велику роль відіграє гендерний фактор, який розширює можливості пізнання нових невивчених явищ, які, як часто буває, приховані від сторонніх людських очей, а тим більше, мало досліджувалися наукою. У сільській місцевості вони мають місце, відомі та найбільш поширені й потребують конкретного вивчення.

Регіональні особливості відтворення життєвого і трудового потенціалів сільського населення знаходяться в площині соціального дисбалансу між містом і селом. Цей напрям має бути основним і вирішальним у відродженні українського села. Адже у цьому зв'язку соціальний дисбаланс реєструє себе практично в усіх сферах життєдіяльності сільського і міського населення. Таку відсутність послуг відчуває сільське жіноцтво насамперед у сфері охорони здоров'я, освіти, житлово-комунальних послугах. Також відчувається ця різниця в транспортному і культурному обслуговуванні, що помітно відбивається на життєвому рівні сільських людей взагалі [2].

На сьогодні, без створення належних умов для демографічних процесів, для формування і захисту сім'ї в сільській місцевості не буде відродженим село. Не може мати жінка-селянка повноцінного життя без участі у суспільному виробництві, без віддачі своїх сил і таланту суспільству.

У сільському господарстві земля у широкому просторі буття сільських людей є основним засобом виробництва, а тому селяни споконвіку піклуються про неї. У цьому контексті значна частка важкої праці належить селянину, а саме жінці. Тому нині потрібно приділити особливу увагу визначенню вартості землі, як визначальному фактору виробництва та формуванню ринкової економіки [4]. Завдяки людині як особистості, де складовою суспільства є сільське жіноцтво, її робочій силі, таланту, природному дару і розвивається економіка держави, були би тільки створені для цього необхідні сприятливі умови. Про це свідчить досвід діяльності Всеукраїнської громадської організації «Рада жінок-фермерів України», яка побудована за територіальним принципом, що показує високий творчий потенціал жінки-селянки, спрямований на формування ринкових трансформацій на селі.

Підтвердженням соціального розриву (дисбалансу) між містом і селом може бути порівняльна характеристика за рівнем доходів міських та сільських домогосподарств. Якщо 52,5% міських домогосподарств із своїх доходів протягом 2017 року не мали заощаджень, то в сільській місцевості їх 45,6%, крім того постійно відмовляли собі у найнеобхіднішому, крім харчування - 37,5 і 39,3%, і не могли забезпечити навіть достатнього харчування 3,8% міських і 5,9 сільських домогосподарств [9, с. 11].

Водночас для жінки, яка проживає в селі, складовою суспільно необхідної діяльності є її праця в особистому підсобному господарстві. Але ж при цьому сільська жінка не користується всіма побутовими благами, які має міська сім'я. Тому вся проблема повною мірою залежить від рівня розвитку соціальної сфери того населеного пункту, де вона мешкає.

Нині особисте селянське господарство базується на низькопродуктивній праці сільських людей, в основному на праці жінок. У селі переважно проживають жінки віком старше 50 років (42%). Тому виробництво сільськогосподарської продукції в цих умовах виступає єдиним важливим джерелом виживання сільського жіноцтва і залежить від рівня механізації та автоматизації виробництва в домашньому господарюванні. Аналіз показує, що сьогодні така механізація в господарстві майже відсутня, і основна частка роботи з ведення домашніх справ ля-

гає на жіночі плечі, при цьому лише 28% жінок користуються засобами механізації. AgroPortal за даними Українського Проекту Бізнес-Розвитку з цього приводу наводить наступне демографічне обстеження жінок, що проживають у селі: 68% - живуть у селі, бо тут народилися; 14 - переїхали після заміжжя; 16% - народилися в місті, але переїхали жити в село.

Зрозуміло, що вміння ефективно господарювати людина набуває як у процесі навчання чи професійної підготовки, так і виховання в сім'ї, де почуття господаря укоренилося з діда-прадіда. Ця соціально справедлива істина підтверджується життям упродовж багатьох поколінь. Важливе значення має менталітет української жінки-селянки, якій передавалися досвід, знання і навички поважати людську працю на землі. У

звичаях і образах на селі - багата культура українського народу, цілі зрізи його духовного життя. Охайні двори, земельні ділянки, садиби - все це копітка робота сільської жінки.

Вагомим свідченням дисбалансу між життям людей в селі і в місті є характеристика стану їхнього здоров'я. Люди села обмежені можливостями доступу до медичних закладів у зв'язку з територіальним фактором. Так, кількість осіб, які повідомили, що хворіли за останні 12 місяців у 2016 р. у міських поселеннях - 21063,4, тоді як у сільській місцевості - 9685,3, відповідно у 2017 р. - 21046,3 і 10191,8 [10]. Проте селяни хворіють не менше міських жителів, адже вони фізично більше навантажені, при цьому не маючи можливості здійснити своєчасне обстеження та лікування (табл. 1).

1. Самооцінка стану здоров'я сільського і міського населення у 2017 р.*

Показник	Сільська місцевість	Міські поселення
Кількість населення - усього, тис. осіб	13098,1	25599,8
Кількість осіб, які повідомили, що мають хронічні (6 міс. і більше) захворювання або проблеми зі здоров'ям - усього, тис. осіб	5122,0	9523,8
У тому числі мають хронічні захворювання або проблеми зі здоров'ям, %:		
гіпертонія	47,7	42,9
серцеві захворювання	26,1	25,8
артроз, артрит	15,0	14,2
злаякісні пухлини	1,8	2,0
мігрень або частий головний біль	8,2	7,5
інші захворювання	19,0	18,6
Кількість осіб, які повідомили, що зверталися за медичною допомогою протягом останніх 12 міс. - усього, тис. осіб	9536,4	21210,0

* Наведена інформація щодо населення, яке проживає в неінституційних (приватних) домогосподарствах. Без урахування населення, яке проживає на тимчасово окупованій території АР Криму, м. Севастополя та тимчасово окупованій території у Донецькій та Луганській областях.

Джерело: [10, с. 16].

Особливо потерпає жінка-селянка через невиконання нею дітородної функції. Погіршується репродуктивне здоров'я жінки, а звідси - зміна її поглядів щодо бажаної кількості дітей у сім'ї. Простежується стабільна тенденція до різного роду ускладнень зі здоров'ям жінок взагалі, а особливо вагітних. Сільська місцевість, на відміну від міста, майже зовсім не має тих умов, які повинні бути для народження дітей в соціальному суспільстві [16].

Сьогодні рівень загального коефіцієнта природного приросту (скорочення) населення у сільській місцевості (-6,8) удвічі перевищує рівень природного скорочення населення у міських поселеннях (-3,2), а це в основному залежить від забезпечення медичними закладами, медичного обслуговування і соціального перенавантаження сільської жінки [8].

Про діючий стан мережі закладів охорони здоров'я свідчать дані табл. 2.

2. Мережа лікувально-профілактичних закладів, розташованих у сільській місцевості на кінець року, од.

Показник	2000 р.	2005 р.	2010 р.	2015 р.	2017 р.	2017 р. до 2000 р., %
Кількість лікарняних закладів	1007	707	543	74	52	5,2
У них ліжок	20275	14136	12277	3128	2734	13,5
Із загальної кількості лікарняних закладів:						
центральні районні лікарні	6	6	6	9	10	166,7
районні лікарні	25	30	28	14	13	52,0
дільничні лікарні	943	658	497	49	26	2,8
диспансери	12	3	3	1	-	-
спеціалізовані лікарні	17	9	8	-	-	-
інші заклади	41	1	1	1	3	75,0
Кількість самостійних лікарських амбулаторій та поліклінік	2321	3056	3440	525	474	20,4
Кількість фельдшерсько-акушерських пунктів	16113	15459	14934	13205	13005	80,7

Джерело: [5, с. 20].

В українському селі має місце кризова демографічна ситуація. Значна смертність сільського населення і не менший рівень забруднення території України досить високими темпами призводять до зниження життєвого рівня та скорочення тривалості віку людей. Звичайно, що тут головними причинами є насамперед чинники економічного, соціологічного та демографічного характеру, що властиві і для міських жителів. Однак сьогодні серед сільського населення смертність суттєво вища, ніж серед міського - відповідно 17,6 померлих на 1000 наявного населення проти 13,2. Хоча варто зауважити, що при цьому рівень смертності чоловіків перевищує рівень смертності жінок: 15,5 проти 14,0 на 1000 осіб відповідної статі. Пояснюється це поширеними у чоловіків хворобами органів дихання, травлення, нервової системи, розладами психіки та поведінки. До того ж, залишаючись без па-

ри, жінка в селі вимушена доживати у важких несприятливих умовах, що склалися.

До означеного слід віднести кризову ситуацію з місцями прикладання праці. Сільська молодь, яка одержує освіту у вищих навчальних закладах, не бажає повертатися у село, бо там немає роботи, і саме цим втрачає інтерес до сільського помешкання. Вихідці з села наповнюють міста, село пустеніє. Кожний його житель нині в пошуках належного робочого місця і, як правило, залишає своє помешкання та опиняється як не в місті, то у закордонній місцевості, а його сільське обійстя заростає бур'янами. Зростання міграції, депопуляція населення - нині основні закономірності якості людського життя на селі.

Значні відмінності в соціальному аспекті рівня життя населення міста і села складає дисбаланс в обладнанні житлового фонду, благоустрої та забезпеченні необхідними послугами (табл. 3).

3. Обладнання житла домогосподарств у 2018 р.

(на початок року)

Показник	Усі домогосподарства	У тому числі	
		міські поселення	сільські поселення
Кількість домогосподарств, тис. од.	14934,9	10061,3	4873,6
Розподіл домогосподарств, %, за наявністю в їхньому житлі:			
центрального опалення	37,4	55,1	1,0
водопроводу	80,9	94,2	53,6
каналізації	79,4	93,9	52,6

гарячого водопостачання	40,0	52,1	15,2
центрального газопостачання	77,8	85,1	62,7
балонного газу	11,7	3,7	28,3
сміттєпроводу	13,1	19,4	0,0

Джерело: Соціально-демографічні характеристики домогосподарств України у 2018 році (за даними вибіркового обстеження умов життя домогосподарств). Стат. зб. Київ : Державна служба статистики України, 2018. С. 39.

Безумовно, що завжди для жінки важливе значення має забезпеченість житлом. Так, сільський житловий фонд на початок 2018 року становив 385,4 млн м² загальної площі житла, або 39,1% загального житлового фонду України (показник міського житлового фонду - 599,4 млн м²). На початок 2018 року в сільській місцевості налічувалося 5819,9 тис. житлових будинків, 96% яких знаходиться у приватній власності.

У сільських індивідуальних будинках проживає 91,7% осіб, в окремих квартирах - 5,6%. Із загальної кількості житлових будинків 5,7% використовувалися тільки в сезон, тоді як 10,2% взагалі пустували. При цьому кількість таких будинків у малих селах поступово зростає [14]. Також слід вказати на високу фізичну зношеність житлового фонду. Останній капітальний ремонт проводився ще до 2000 р. і лише у 24,6% житлових будівель, у 2001 р. - 45,1%, а третина будинків взагалі не була охоплена. Найвища питома вага застарілого житла спостерігається в Сумській, Одеській, Вінницькій та Черкаській областях.

Для сільського мешканця, а тим більше для жінки, важливою проблемою є низький рівень забезпеченості централізованим водопостачанням. Користування водою з водопровідної мережі поки що становить 34% від загальної кількості сільських мешканців. Відсутність коштів на утримання та ремонт - ось головна причина соціального невдоволення селян, що призводить до погіршення стану довкілля [14].

Недостатній обсяг капіталовкладень стримує сільську газифікацію. Якщо по центральних вулицях села газова мережа прокладена, то розгалуження до споживачів немає, як і не може бути покращення умов життя газифікованим опаленням та приготуванням їжі. Тобто у селі відсутній той комплекс побутових потреб нового рівня, яким користуються жінки, що проживають у місті.

Стосовно підведення газу безпосередньо до осель сільських людей, то ця робота виконується за кошти самого населення. Вартість газифікації оселі залежить від відстані між будинком та центральною газовою тру-

бою. І хоча кількість газифікованих населених пунктів зростає щороку, проте споживання газу населенням сіл залишається незмінним (близько 18-20 млрд куб. на рік), що пояснюється енергоощадливістю споживачів.

Гостра проблема існує в забезпеченні ефективного функціонування системи обігу споживчих товарів через мережу закладів роздрібної та оптової торгівлі на селі. Сюди входять продуктові та промислові магазини, різні кіоски та павільйони, а також ресторанне господарство (їдальні, кафе, бари). Більше задоволення сільські люди мають від організації продовольчих та промислових ринків, де наявна роздрібна і оптова торгівля. Найбільша кількість магазинів на кінець 2017 року зосереджена в Київській (799 од.) та Вінницькій (622 од.) областях.

Низька забезпеченість сільської жінки необхідними елементами соціальної інфраструктури впливає на її соціальний настрій, адже не забезпечені потреби у придбанні одягу, побутової техніки, меблів тощо. Здебільшого вони досить обмежені, бо у своєму населеному пункті немає де придбати ці необхідні товари, а добиратися до найближчого міського населеного пункту - потрібний транспорт. Низький рівень життя якраз виявляється в неспроможності сільських людей задовольняти власні потреби і в побутовому обслуговуванні.

Основною складовою соціальної інфраструктури виступає транспортне сполучення, адже розвиток та обслуговування автомобільних доріг у сільській місцевості є вагомою частиною соціальних умов життя селян. Проте існуюча мережа сільських доріг знаходиться в незадовільному стані. Майже 30% внутрішньогосподарських автомобільних шляхів без твердого покриття і в період несприятливої погоди практично непридатні для використання. За статистичними даними, у 2016 р. майже 700 сіл знаходилися на відстані понад 10 км до дороги, а півтори тисячі сіл - на відстані від 3 до 5 км. Чи можна тут прирівняти життєвий рівень сільської жінки, яка мешкає в такому віддаленому селі, до сучасної міської жінки, яка корис-

тується різними видами міського транспорту? Звичайно, тут існує велика різниця у задоволенні тих життєвих проблем, яких, здається, нині не повинно бути.

Критичне становище в сільській місцевості склалося із культурним обслуговуванням селян. Адже культура поєднує в собі систему закладів, де людина може і фізично, і духовно відпочити: кіно, театри, музеї, бібліотеки, концертні зали та клуби. У 2016 р. 42,3% сільських населених пунктів клубів (будинків культури) не мали, і ситуація з цим не поліпшується. Серед наявних 40,2% потребували капітального ремонту. Найбільше таких у Харківській і Полтавській областях.

За всі часи існування село завжди було колыскою духовності української нації. А заклади культури в багатьох сільських населених пунктах є чи не єдиними осередками, що діють в потребах культурного дозвілля сільських трударів, виступаючи при цьому традиційними центрами з розвитку народної творчості і культурного збагачення особистості. На жаль, невідремонтовані старі будинки культури в основному не функціонують або не відповідають сучасним духовним запитам відвідувачів. Якість відповідних послуг у сільських клубних закладах, до яких можна завітати, їх функціональна здатність не можуть навіть порівнюватися з міськими. Існує проблема з фінансуванням, з неукомплектованістю цих закладів спеціалістами [1].

Зважаючи на практичну відсутність коштів у бюджетах місцевих рад, у сільській місцевості процес закриття об'єктів соціально-культурного призначення триває. Люди села живуть надією на майбутнє, на очікувану спроможність територіальних громад самим вирішувати: як функціонувати закладам культури на даний час, адже Законом України «Про культуру» від 14 грудня 2010 року передбачено формування базової мережі закладів культури. Потрібні спільні зусилля державних та недержавних структур для розв'язання проблем розвитку закладів культури на селі [1].

Список бібліографічних посилань

1. Бабенко Н. Проблеми та перспективи розвитку сільських закладів культури : Макарів ІНФО, 2018.
2. Гендерний розвиток в Україні: Реалії та перспективи. 2003. URL : http://www.gender.org.ua/images/lib2/genderniy_rozvytok_v_ukraini.pdf.

Висновки. Подолання соціального дисбалансу між містом і селом в житті сільської жінки - велика надія на розвиток життєвих і трудових відносин на селі. Селяни, які живуть в сільській місцевості і не планують покинути свої рідні місця, не втрачають віри в завтрашній день. Можливо, це у далекому майбутньому, але кожна селянка прагне бачити свою сільську місцевість відродженою якнайшвидше. Це найважливіший пріоритет української нації, оскільки вимагає забезпечення всіх соціальних програм і соціальних завдань щодо покращення життєвих умов людей села.

Основними з них є:

- поліпшення умов трудової діяльності працівників аграрної сфери, розвитку малого і середнього бізнесу шляхом вдосконалення правової основи розвитку та функціонування сільських громад;

- розширення сучасного стану транспортного сполучення та шляхів, облаштування автомобільних доріг у сільській місцевості;

- поліпшення системи охорони здоров'я, реалізація системних заходів щодо здорового способу життя сільських жінок, зокрема і всіх селян; територіальна доступність селян до медичних закладів; розвиток мережі спецзакладів; кадрове забезпечення сільської медицини; рівень укомплектованості мережі аптек спеціальними ліками; забезпечення доступного медичного обслуговування молодих матерів;

- забезпечення сільських територій об'єктами соціальної інфраструктури: спорудження торгової мережі, водоканалів, розширення мережі освітянських та різних культурно-побутових закладів.

Враховуючи складне соціальне становище сільської жінки в Україні, вирішення окресленої проблеми знаходиться в площині насамперед державних інституцій щодо подолання кризових тенденцій на селі, які досить суттєво впливають на особливості формування як світогляду жінки-селянки, її ролі в сім'ї, так і суспільства загалом.

References

1. Babenko, N. (2018). *Problemy ta perspektyvy rozvytku silskykh zakladiv kultury [Problems and prospects of development of rural cultural institutions]*. Makariv INFO [In Ukrainian].
2. *Hendernyi rozvytok v Ukraini: Realii ta perspektyvy [Gender development in Ukraine: realities and prospects]*. (2003). Retrieved from: http://www.gender.org.ua/images/lib2/genderniy_rozvytok_v_ukraini.pdf [In Ukrainian].

3. Дорадництво - шляхи розвитку в університетах XXI століття: матеріали міжнародної науково-практичної конференції. Київ : НУБіП України, 2016. 114 с.

4. Економічна теорія : навч. посіб. / за ред. В. О. Білика, П. Т. Саблука ; 4-е вид. перероб. та допов. Київ : ННЦ ІАЕ, 2004. 560 с.

5. Заклади охорони здоров'я та захворюваність населення України у 2017 році : стат. зб. Київ : Державна служба статистики України, 2018. 109 с.

6. Купалова Г. І. Ринок робочої сили в аграрному секторі економіки України (теоретичні та практичні проблеми). Київ : ІАЕ, 1995. 234 с.

7. Михайлова Л. І. Економічні основи формування людського капіталу в АПК. Суми: Довкілля, 2003. 326 с.

8. Населення України за 2016 рік. Демограф. щорічник. Київ : Державна служба статистики України, 2017. 134 с.

9. Самооцінка домогосподарствами України рівня своїх доходів : стат. зб. Київ : Державна служба статистики України, 2018. 78 с.

10. Самооцінка населенням стану здоров'я та рівня доступності окремих видів медичної допомоги у 2017 році : стат. зб. Київ : Державна служба статистики України, 2018. 148 с.

11. Славкова О. П. Розвиток сільських територій: теорія, методологія, практика : монографія. Суми, 2010. 330 с.

12. Соціально-демографічні характеристики домогосподарств України у 2017 році : стат. зб. Київ : Державна служба статистики України, 2017. 86 с.

13. Соціально-економічне становище сільських населених пунктів : стат. зб. Київ : Державна служба статистики України, 2014. 187 с.

14. Соціально-економічне становище сільських територій України (1990-2014 роки) : кол. монографія [у 2 т.] / авт.-упоряд. : І. М. Демчак, Ю. О. Лупенко, М. К. Орлатий [та ін.]. Київ : НАДУ, 2016. Т. 2. 440 с.

15. Чуйко Л. Концептуальні основи структурної перебудови зайнятості жінок у контексті трансформації суспільства. Україна: аспекти праці. 1996. № 4. С. 20-26.

16. Якуба К. І. Життєвий і трудовий потенціал сільського населення України. Теорія, методологія, практика : монографія. Київ : ННЦ ІАЕ, 2007. 362 с.

3. Doradnytstvo - shliakhy rozvytku v universytetakh XXI stolittia: materialy mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii [Advice - ways of development in the universities of the XXI century: materials of the international scientific and practical conference]. (2016). Kyiv: NUBiP Ukrainy [In Ukrainian].

4. Bilyk, V.O. & Sabluk, P.T. (Eds.) (2004). *Ekonomichna teoriia i navch. posib. [Economic theory: tutorial]*. Kyiv: NNTs IAE [In Ukrainian].

5. *Zaklady okhorony zdorovia ta zakhvoriuvanist naseleння Ukrainy u 2017 rotsi : stat. zb. [Establishments of health care and morbidity of the population of Ukraine in 2017: statistical collection]*. (2018). Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [In Ukrainian].

6. Kupalova, H.I. (1995). *Rynok robochoi syly v ahrarnomu sektori ekonomiky Ukrainy (teoretychni ta praktychni problemy) [Labor force market in the agrarian sector of the Ukrainian economy (theoretical and practical problems)]*. Kyiv: IAE [In Ukrainian].

7. Mykhailova, L.I. (2003). *Ekonomichni osnovy formuvannia liudskoho kapitalu v APK [Economic foundations of human capital formation in the agroindustrial complex]*. Sumy: Dovkillia [In Ukrainian].

8. *Naseleння Ukrainy za 2016 rik: demohraf. shchorichnyk [Population of Ukraine for 2016: demographic yearbook]*. (2017). Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [In Ukrainian].

9. *Samootsinka domohospodarstvam Ukrainy rivnia svoikh dokhodiv : stat. zb. [Self-assessment by households of Ukraine of their income level: statistical collection]*. (2018). Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [In Ukrainian].

10. *Samootsinka naseleнням stanu zdorovia ta rivnia dostupnosti okremykh vydiv medychnoi dopomohy u 2017 rotsi : stat. zb. [Self-assessment of population health status and availability of certain types of medical care in 2017: statistical collection]*. (2018). Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [In Ukrainian].

11. Slavkova, O.P. (2010). *Rozvytok silskykh terytorii: teoriia, metodolohiia, praktyka : monohrafiia [Development of rural territories: theory, methodology, practice: monograph]*. Sumy [In Ukrainian].

12. *Sotsialno-demohrafichni kharakterystyky domohospodarstv Ukrainy u 2017 rotsi : stat. zb. [Socio-demographic characteristics of households in Ukraine in 2017: statistical collection]*. (2017). Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [In Ukrainian].

13. *Sotsialno-ekonomichne stanovishche silskykh naselenykh punktiv : stat. zb. [Socio-economic situation of rural settlements: statistical collection]*. (2014). Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [In Ukrainian].

14. Demchak, I.M., Lupenko, Yu.O., Orlatyi, M.K., et al. (2016). *Sotsialno-ekonomichne stanovishche silskykh terytorii Ukrainy (1990-2014 roky): kol. monohrafiia u 2 t. [Socio-economic situation of rural territories of Ukraine (1990-2014): collective monograph. 2 Vols.]*. Kyiv: NADU [In Ukrainian].

15. Chuiko, L. (1996). *Kontseptualni osnovy strukturalnoi perebudovy zainiatosti zhinok u konteksti transformatsii suspilstva [Conceptual bases for the structural adjustment of women's employment in the context of the transformation of society]*. *Ukraina: aspekty pratsi*, 4, pp. 20-26 [In Ukrainian].

16. Yakuba, K.I. (2007). *Zhyttievyi i trudovyi potentsial silskoho naseleння Ukrainy [Life and labor potential of rural population of Ukraine. Theory, methodology, practice: monograph]*. Kyiv: NNTs IAE [In Ukrainian].

Sabluk H.I. Territorial imbalance in life of rural women

The purpose of the article is to investigate the social environment of rural people in a comparative description to the urban life, and define social imbalance between city and countryside in basic and necessary directions of their living and cultural level.

Research methods. In the research process have been used the basic methods in the works of domestic economists on the issues of socio-economic development of rural territories and the study of issues that characterize provision of necessary living conditions of rural population.

Research results. Reproduction peculiarities for life and labour potential of rural population, which are constantly in social imbalance between city and countryside, have been highlighted. Village inhabitants experience such difference in the field of health care, education levels, providing various housing and communal services. There are no proper conditions in transport and cultural servicing for rural people, which significantly affects their living standards.

Nowadays, rural family needs protection from society and the state, and rural woman does not feel as a full-fledged person and equal member of a democratic society. Current statistics cite figures indicating existence of a major gap in providing necessary

living conditions between rural and urban people. After all, a dream of every peasant woman is to see her locality revived as a life of urban people via creation of a decent living standard for all people.

Elements of scientific novelty. In resolving this problem, the provision of all social programs and tasks aimed at improving living conditions of the villagers is important: improving the health system, improving the current state of transport and repairing roads in rural areas, providing rural areas with social infrastructure objects. All these elements are in the plane of overcoming those crisis trends that affect the living standards for rural women.

Practical significance. Real characteristic of reproduction of living and labour potential of rural population, characterizing imbalance between city and countryside, has been substantiated. This direction should become the main and decisive, aimed at revival of the Ukrainian village. First of all, it concerns tasks related to health care services, education levels, provision of various housing and communal services, transportation and cultural services. As a result, rural woman would feel the same as urban woman, and thus, protected by the state. Tabl.: 3. Refs.: 16.

Keywords: imbalance; social stratification; social injustice; rural womanhood; urban and rural inhabitant; regional peculiarities of life; demographic situation; living standard.

Sabluk Hanna Ivanivna - senior research fellow of the department of social and economic development of rural territories, National Scientific Centre "Institute of Agrarian Economics" (10, Heroiv Oborony st., Kyiv)
E-mail: alexey@iae.kiev.ua

Саблук А.И. Территориальный дисбаланс в жизни сельских женщин

Цель статьи - исследовать социальную среду людей, которые проживают в сельской местности, в сравнительной характеристике с жизнью городского населения: определение социального дисбаланса между городом и деревней в основных и необходимых направлениях их жизненного и культурного уровня.

Методика исследования. В процессе исследования использованы основополагающие методы наработок отечественных ученых-экономистов по вопросам социально-экономического развития сельских территорий и изучению вопросов, которые характеризуют обеспечение необходимых условий жизни сельского населения. Определение факторов, которые влияют на характер воспроизводства жизненного и трудового потенциалов жителей села с целью преодоления отличий, которые отображают дисбаланс между городом и селом.

Результаты исследования. Освещены особенности воспроизводства жизненного и трудового потенциалов сельского населения, которые постоянно находятся в плоскости социального дисбаланса между городом и деревней. Жители села особенно испытывают такую разницу в сфере здравоохранения, в уровне их образования, обеспечении различными жилищно-коммунальными услугами. Отсутствуют необходимые условия в транспортном и культурно-бытовом обслуживании сельских людей, что заметно отражается на их жизненном уровне.

На сегодня сельская семья нуждается в защите со стороны общества и государства, а женщина-крестьянка не чувствует себя полноценной личностью, как равноправный член демократического общества. Нынешняя статистика наводит цифры, что свидетельствуют о существовании большого разрыва в обеспечении необходимыми условиями жизни между сельским и городским населением. Ведь мечта каждой крестьянки - видеть свою территорию возрожденной в рамках жизни городских людей, в реализации создания надлежащего уровня жизни всего своего народа.

Элементы научной новизны. В решении указанной проблемы важное значение имеет обеспечение всех социальных программ и задач по улучшению жизненных условий крестьян: улучшение системы здравоохранения, современного состояния транспортного сообщения и ремонта автомобильных дорог, обеспечение сельских территорий объектами социальной инфраструктуры. Все эти элементы находятся в плоскости преодоления тех кризисных тенденций, что влияют на жизненный уровень сельских женщин.

Практическая значимость. Обосновано реальную характеристику воспроизводства жизненного и трудового потенциалов сельского населения с целью устранения различий, которые характеризуют дисбаланс между городом и деревней. Это направление должно стать основным и решающим, в нем главное и неотъемлемое задание возрождения украинского села. В первую очередь это касается заданий относительно услуг здравоохранения, уровней образования, обеспечения различными жилищно-коммунальными услугами, в транспортном и культурном обслуживании, чтобы сельская женщина чувствовала себя полноценной по сравнению с жизнью женщин в городе, а тем самым, защищенной со стороны государства. Tabl.: 3. Библиогр.: 16.

Ключевые слова: дисбаланс; социальное расслоение; социальная несправедливость; сельские женщины; городская и сельская жительница; региональные особенности жизни; демографическая ситуация; уровень жизни.

Саблук Анна Ивановна - старший научный сотрудник отдела социально-экономического развития сельских территорий, Национальный научный центр «Институт аграрной экономики» (г. Киев, ул. Героев Обороны, 10)
E-mail: alexey@iae.kiev.ua

Стаття надійшла до редакції 12.10.2018 р.

Фахове рецензування: 08.11.2018 р.

Бібліографічний опис для цитування:

Саблук Г. І. Територіальний дисбаланс у житті сільського жіноцтва. *Економіка АПК*. 2018. № 11. С. 80 – 87.

* * *